

התאחדותנו

שע"י איחוד התלמידים ד'סאטמאר • בישיבה גדולה ומתיבתא ק"י

~ שנת תשע"א לפ"ק ~

~ פרשת תצא ~

~ גליון יא ~

פניני התורה

גול ביד יעקב, אם כן כיצד מברך, הלא הוא בכלל מה שאמרו (בבא קמא צד.) אין זה מברך אלא מנעין, ועל זה מתרין שמברך על פי הדין שהחיינו ואין זה גול בידו כי תכלית כוונתו בהנאת עולם הזה הוא כדי לעשות נחת רוח ליוצרו לעשות מוזה ולחבנים אורחים ממילא בכלל עולם הבא הוא.

(נצטט פנחס)

שלא תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארבת ימים.

וי"ל על פי מה שכתב החתם סופר (בפתיחה לשיר"ת י"ד) על הכתוב (דברים כח יא) והותירך ה' למוכב בברי בטנג דהנה הרמב"ם כתב לבנו, אשרי מי שחתמו ימיו במהרה, ומעתה יפלא הלא ענינו רואות אשר השרידים אשר ה' קורא המה יונבון בשיבה, ובלי ספק שהשלימו נפשותיהם בימי נעוריהם, ומדוע יתהלכו עדיין עלי אדמות, אמור מעתה כי השי"ת מניחם עוד על הארמה למוכב זרעיהם וצאצאיהם להשלים גם את נפשותם וזה שאמר יקמך ה' לו לעם קדוש, באופן שבר תושלם נפשם בימי נעוריהם, ועם כל זה והותירך ה' למוכב בעולם הזה בעבור בפרו בטנג.

והנה איתא במדרש רבה (פרשה זו) שמתן שכרה של מצות שילוח הקן הוא ואת הבנים תקח לך שיהיה לך בנים וזה שאמר שלא תשלח את האם ובזכות זה ובנים תקח לך שיהיה לך בנים ועל ידי זה למען ייטב לך והארבת ימים, כלומר שיהיה טוב לך הארכת ימים כי לא יהיה משום שעדיין לא הגיע אל השלימות אלא עבור חינוך הבנים להשלים גם את נפשותם בעבודת השי"ת.

(צנן זור)

וגל"פ על פי מה דאיתא בגמרא (יבמות סב.) שאשת רב היה מצערת אותו אמרו לו תלמידיו מדוע הוא מקרבה, והא קמצטערא מוכה אמר להו דיינו שמגדלת בנינו לתורה וגם מצילות אותנו מן החמא, והנה ביפת תואר הלא מביא רש"י כיון שסופו להוליד ממנו בן סורר ומורה שלא ילמוד תורה ולא יתנהג כרצון האב, אם כן אינה מועלת אלא לדבר אחד דהיינו להצילו מן החמא, וזה שפירש רש"י לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע דמה שנאמר כאן ולקחת לך לאשה לא תועיל אלא כנגד יצר הרע להצילו מן החמא.

(תוספת המורה)

והיה הכן הכבוד לשנואה. יש לומר בפשטות מה שנקט שהכבוד גולד משנואה, דהנה דרשו חז"ל (מדרש תנחומא) שהשנואה היא היפת תואר אשר סופו של האדם לשנאתה, והנה איתא בגמרא (יבמות סד.) מפני מה היו אמותינו עקרות מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, והנה האשה האהובה היא הישראלית שהקב"ה מתאוה לתפלותיה, לכן מאחרת ללדת יותר מן השנואה שהיא יפת תואר נכרית שאין הקב"ה חפץ בתפלתה אלא ממחרת ללדת הכבוד.

(תפארת יהונתן)

אם חבול תחבול שלמת רעיד עד בא השמש תשיבנו לו. הנה י"ב משנים צננה הס כנגד י"ב שעות ציוס, ונמצא חודש אלול שהוא חודש האסתר, נחשב כשעה קודם הלילה, וכבר עבר י"א שעות, והיו כמו קודם צילת השמש. והיינו עד צא השמש, צמוד אלול, משנינו לו, תמנה ומתקן מעשיך צמחונה קודם צא יוס' ה' הגדול והנורא.

(שפת משה)

ארבעים יבנו. בגמרא (מכות כ"ב ע"ב) אמרין דאף דבתורה כתיב ארבעים יבנו אתו רבנן ובצרו חרא ומלקין רק ל"ט מכות. ויש ליתן טעם על מה שבצרו חרא דהנה מבואר במדרש (במדבר רבה פ"ה ס"ה) ארבעים יבנו כנגד ארבעים יום שהיה משה בהר לקבל את התורה והוא עבר על התורה לפיכך ילקה ארבעים, והנה לדעת רבי עקיבא (שבת פ"ג.) בשבעה בסיון ניתנה תורה, ולמחרת דהיינו ח' סיון עלה משה בהר סיני ובמ"ז תמוז כלו הארבעים יום שהרי ב"ז תמוז בהשכמה ירד משה ושבד הלוחות, וצא וחשוב כ"ג ימים לחודש סיון ומ"ז ימים לחודש תמוז הרי ל"ט. והא דהתורה ניתנה בו' סיון הוא משום שמושה הוסיף יום אחד מדעתו.

נמצא שזולת זה היתה התורה ניתנת בו' סיון והיו מ' יום שלמים, ולכך בתורה שקדמה לעולם (פסחים נד.) וקדמה להוספת משה יום אחד כתיב ארבעים יבנו כנגד המ' יום שהיה לו להיות בהר, אבל רבנן דהיינו משה ותלמידיו שהחליטו כי בו' סיון נתנת התורה, ולדירוחו לא היה משה בהר רק ל"ט יום לכך אתו ובצרו חרא ומלקין רק ל"ט.

(יערות דבש ח"ב דרוש יא)

וראית בשביה אשת יפת תואר וחקשת בה ולקחת לך לאשה.

פירש"י לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע, ומקשים דתיבת 'לא' ותיבת 'אלא' מיותרים הם.

זמנים לשב"ק תצא

זמן הדלקת הנרות.....7:02
סוף זמן קרי"ש.....9:06
זמן מוצ"ש.....8:27

שמועות טובות...

מליצות ואמרים, על נפש עייפה כמים קרים, בלשון חכמים, בשינון נאמרים

כי יקח איש אשה ובעלה (כ"ד, א):
הגה"ק מסאכאמשוב זצ"ל בעל אבני נזר התבלט משחר נעוריו כעילוי נפלא בבקיאיותו בסוגיות הש"ס כלמון מובהק, באותו זמן היה הגה"ק הדברי חיים זצ"ל הולך רכיל אחרי חתן ראוי לבתו, ובשמעו אודות העילוי הנפלא הזה זימן אותו אליו, והתייחד עמו שעה ארוכה, והשיב על כל השאלות החמורות שהציג לו הדברי חיים המקיפים כמה סוגיות הש"ס, עד שהחליט הדברי חיים שמצא טוב לבתו.

אולם לפני כתיבת התנאים שוב החל הדברי חיים לבחון החתן המיועד בסוגיות ארוכות וקשות, עד שקצרה רוחו של הנער נוכח השאלות, התחכם ואמר: "כפי הנהוג שהמחותן בוחן את הבחור החתן שכבר הורו חכמינו (פסחים מ"ט ע"ב) "כל המשיא בתו לעם הארץ, כאילו כופתה ומניחה לפני ארי", מן הראוי לבחון גם את המחותר, שהרי שנינו שם בבב"א (מ"ט ע"ב) "לעולם ימכור אדם את כל מה שיש לו וישא בת תלמוד חכם", ומדוע בכל זאת אין בוחנים המחותר? כיון שסומכים על כך שכבר בחנו אותו כשהוא היה חתן, אבל כשאין המחותר מסתפק עכשיו בבחינה אחת של החתן, שורת הדין נותנת שגם המחותר ייש לשוב ולבחון...".

הדברי חיים התחייך מהערתו המחוכמת בהנאה ניכרת (ועכ"ז לא הגיע השידוך לגמר טוב כי הדברי חיים התנה בו שלא לנסוע לקאצק עד כמו שנהג עד עכשיו).

והרשיעו את הרשע (כ"ה, א):

איש אחד היה מנגן לפני הרה"ק המגיד מקאזניץ זצ"ל בכינור הוא היה מנגן מפורסם בין מלכי אוה"ע בגמרו לגנן העיר לו המגיד על קול אחד ששכח בניגונו, החסידים התפלאו על מה שנצח המגיד המנגן הגדול המפורסם ולא ידעו פשר דבר.

לאחר שהמנגן הלך לו, הסביר המגיד ואמר: "ידעו לכם בני שכל מנגן בפה או בכלים מונה וסופר בניגונו את כל חמאיו, וכל מעשה שעשה בכל ימי חייו, אחד באחד, וכן היה הוא מיד לשומעיו כל חמאיו מימי חייו, ובאמצע הכרתי שחיסר חמא אחד שלא מנה...".

ואמר אבי הנערה וכו' את בתי נתתי לאיש הזה (כ"ב, ט"ז):

לפני שהרה"ק המגיד הגדול ממעורמש זי"ע נתקרב לדרך הבעש"ט הק' זי"ע היה רצונו של הגאון מוויילנא זצ"ל לקחת בנו הרה"ק ר' אברהם המלאך זי"ע לחתן לבתו, אולם פעם הכיר כי הלה מטייל על גג הבית בדביקות גדול, וכאשר הגיעה לקצה הגג המשיך ללכת באוויר ולא נפל ארצה!
אמר הגאון: "בתורה כתוב את בתי נתתי לאיש" הזה, והבחור הזה אינו בגדר איש אלא מלאך, ומני אז והלאה נתכנה בשמו רבי אברהם "המלאך".

לא יבא ממזר בקהל ה' עד עולם (כ"ג, ג):
בעיר סלאנים נתמנה פעם לראש הקהל אחד מפשוטי העם חצוף גדול, ופעם יצא מן הגבול מול המרא דאתרא ר' אייל חריף זצ"ל.
אמר לו ר' אייל בשחוק: שלשה באו בטענה לרבוש"ע, תפילת עליו, סעודה שלישית, וממזר. עמדה תפלת עליו והרימה קולה: "מדוע העמידו אותי בסוף התפלה כשכל אחד ממנה עצמו, ואמרים אותי בחטיפה!"
טענה דומה נשא סעודה שלישית: "בוא וראה שאר סעודות השבת עורכים אותם בפאר רב, בשר ודגים וכל מטעמים, ואילו בס"ג אין נוהגים כבוד, אוכלים רק חלה לצורך כוית, וחתיכת דג כלשהו!"

עמד הממזר בקול מחונקת ומען: "מפני מה עלי לשאת חמאת הורו, שנאסרתי לבוא בקהל?"
ענה הקב"ה בגורל חסדו לתפילת עליו: "אותך יעמידו בר"ה ויו"כ במקום נכבד בתפילת שמו"ע, החזן יפול עליו וישתחוה באומרו עליו".

ולסעודה שלישית אמר: "כך יאריכו הרבנים מאורי הדורות בדברי תורה ומוסר ותר משאר סעודת השבת".
ולחממור אמר: "אותך ימנו לראש הקהל, ובמקום שנאסרת לבוא בקהל, יבואו כל הקהל עליך...".

והיה לפנות ערב ירחץ במים (כ"ג, י"ג):
פעם שוחח הרה"ק מקאצק זצ"ל עם חסידיו וסיפרו לו אודות המכונה החדשה שנתחדש בעולם לא מכבר, המחמם המקוה ומעלה הבל.

התאנח הרה"ק: "בדורות הקודמים שכולם היו בוערים כאש ועבדו את ה' בחמימות ובלהיט הסתפקו במקוה קר ככפור וקרה, וכחיום שנתקרו הדורות ונאבד החמימות מהלבבות, ההכרח להתחמם במקוה חמה...".

ולקחת לך לאיש (כ"א, י"א) וברש"י לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע וכו':

גדול אחד בילדותו היה מסתובב ורוקד בשוקים וברחובות כדרך שאר נערים, ופעם אחת הוכיחו אביו על דבר שמתנהג כן. השיב הילד הלא יש לי יצר הרע!

אמר לו אביו: "ואכן מן היצר הרי תלמד האיק למלאות רצון הבורא שהוא נברא להסית אנשים ומקיימו בתמימות, אף אתה נבראת לקיים מצוות התורה ולהתגבר על היצר, עליך לקיים בתמימות".

ענה הילד: היצר הרע עצמו אין לו יצר הרע כמו שיש ל!!!

ולא תשים דמים בביתך (כ"ב, ח):

פעם נסע רבינו הק' בעל דברי יואל זי"ע על אם הדרך עם קא"ד סערווי"ס אחד, ובאמצע הדרך הניח המנהיג בנסיעתו ונתקל, ורבינו נפגע קצת מתנועת האוטו, ונפצע מעט וזכו דם, ובאי ביתו של רבינו פנו אצל האינשורענס כדי לתבוע ממון מאת הקא"ד סערווי"ס.

וכאשר באו אנשי האינשורענס לרבינו כדי שיחתום על איזה שטרות הנצרכים לתביעת הממון, התנצל ואמר: "אין חפצי ליהנות מממון כזה! כי התורה הקדושה הורה לנו ולא תשים דמים בביתך – דמים תרתי משמע – שלא יהא מצוי בביתך ממון הבא מן הדם...".

לא תלבש שעמנו צמר ופשתים יחדיו (כ"ב, י"א):

הגאון ר' ישראל מסאלאנט זצ"ל הגיע פעם למקום רפואה בפקודת הרופאים, באותו זמן שהה שם אדמו"ר אחד שהסתובב בין הרחובות בעגלון הדורה שמראהו כמראה עגלנו של המלך, כשהוא מוקף חסידים ומעריצים רבים.

ור' ישראל סאלאנטער היה מהלך ברגל לכיוון נסיעתו, וכשהאדמו"ר הכיר בזה הורה לעצור העגלון והזמין את ר' ישראל סאלאנטער שיצטרף אליו בנסיעה, אולם ר' ישראל סאלאנטער שכל ימי חייו היה מסתפק במוטע ובצניעות דחה באיזה תירוץ את הצעת האדמו"ר. הרכין אליו האדמו"ר ואמר לו: "תכן שמר נוהר מנסיעה בעגלון מחשש של איסור שעמנו, אולם כידוע כבר הכריע בעל "שבות יעקב" להיתר, וכדאי הוא אותו גאון לסמוך עליו בשעת הדחק".

"אמנם כן" – השיב ר' ישראל סאלאנטער זצ"ל להאדמו"ר – "מחשש שעמנו ודאי אפשר לסמוך על השבות יעקב, אך מה עושים לגבי החשש של גאוה?!"

בצל תומר

ליקוטי אמרים, פנינים יקרים, מרבותינו הק' עצי התמרים

בי תצא מלחמה ע"י אויבך ונתנו ה' אלהיך בידך ושבית שבי.

כ"ל על פי מה שפירש בקדושת לוי (במאמריו על פרקי אבות) מאמר המנהיג בעצמך עד יום מותך, כי אמרו חז"ל (אבות פ"ה מ"ה) כל המזכה את הרבים אין חטא בל על ידו, ולזה הוסיף אל הפרש מן הציבור להצטרף ולהפריש מהם, אלא מראה לזכותו ולהשיב בשבועה שלימה, והטעם כי אל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שימש ככהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף פירש, אבל אם תהיה מוכה את הרבים תהא מובטח שלא תחטא, עכ"ל.

וזהו ביאור הכתוב כי תחל למלחמה על אויבך, רומז על מלחמת הילך, ונתנו ה' אלהיך בידך, פי' אם תראה שיתנו ה' בידך, אזי ושבית שבי, שמשו רבים מעון, ואז יהיה הילך הרע מסור בידך, ותהא מובטח שלא תחטא.

(ישמעל משה)

בי תצא מלחמה וגו' ונתנו וגו'.

וימסרנו הילך לך מה זה לשון נתינה.

וה"ל עפ"י ששמועמי ממזל ה"ה שפי' מאמרים (מגילה ו' ע"ג) יגעתי ומלאתי תאמין דב' אלו סותרים אהרדי דמצינא בהא דהיסח הדעת ולא ביגייעה, אבל הענין דאם האדם מייגע עצמו בתורה בענין רב אם שלפעמים יעלה חרס בידו שוב אחרי זה יצו וישכיל המצאה נפלאה והוא ממת אלקי' בקרבנו, ח"ש יגעתי ואח"כ מלאתי דהיסח הדעת תאמין עכ"ל.

וכן הענין נגד הילך ר"ל הכתוב כי תחל למלחמה על אויבך אם שתעלה חרס בידך שוב אחר שתעשה את ש"ך ואז ונתנו י"ל בידך דבחי' נתינה ומתנה כדכתיב לופה וגו' ה' לא יעזבו והבן.

(יעב"ל)

בי תצא מלחמה ע"י אויבך ונתנו ה' אלהיך בידך ושבית שבי.

יתבאר עפ"י ש"ס בפרש בני יששכר כי שגולת עבירה לשמה היא להפיל שונאי ישראל כי צנת שיראל עושים מצוות ומעשים טובים ירד הטוב והשפעה על כל פנים בגם אומה-ע יתנו מהטוב הנשפע ש"ה הללו את ה' כל גוים בזמן כי גבר עלינו חסדו, ולהיפך בחיפוף צנת שיראל עושים ח"ו עבירות תבא הרע על כל פנים, א"כ אפוא האין יכולים להמשיך רק רע לשונאי ישראל וזהו רע ע"י עבירה לשמה שהכונה הוא טוב לישראל ע"י המעשה העבירה רעה תבא עליהם.

(קדושת י"ט)

בי תצא מלחמה ע"י אויבך.

פירש"י במלחמת הרשות הכתוב מדבר. עוד ברש"י לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע.

נראה לומר עפ"י ש"ס בפרש אמרות טהורות (מהלל ק"ט) לפרש הפסוק (משל ט"ז, ט"ז) בראות ה' דרכי איש גם אויביו יטלים אתו, דהענין שהילך טוב מייגע את האדם רק למצות עבודת הבורא יח"ש, והילך הרע אינו מסית את האדם רק למצוות הגופניות אכילה ושתיה וכדומה, והדבר הממוצע שיעשה האדם כל עשיויו לשם שמים, דהיינו שיהא כדי שיהיה לו כח ללמוד ולעבוד ה' וכן כולם. וזהו כונת הכתוב בראות ה' דרכי איש, אפילו תהא את אכילה שמה עושה גם כן לעבודת הבורא, גם אויביו זה הילך הרע משלים עמו, עכ"ל.

וזהו שאמר הכתוב כי תחל למלחמה על אויבך, היינו עם אויבך, ולכן על הוי כמו עם, כמ"ש (שמות ל"ה, כג) ויצאו האנשים על הנשים, ובמלחמות הרשות הכתוב מדבר כמו תאוות אכילה ושתיה, שהילך הרע מסיתו להיתר ומן ההיתר יצאו אל האויב, ואם תחל למלחמה על זה והטעם את דרכיך להטלים

הילך טוב עם אויבך הילך הרע, ושבית שבי גם את שבי של הילך הרע מה שהוא מסית אותך, משום שגם הוא יטלים עמך, כי זהו דרך הממוצע באל עשייתו לשם שמים.

(ע"י חיים)

וי"א אבה ה' אלקיך ששמוע אל ב"עם ויהפוך וגו' את הקצרה לברכה.

ולכאורה קשה דאחר שלא אבה לשמוע אל בלעם א"כ לא חלו הצרכות כלל וכאלו לא היו ומה שייך לומר שהפסד לזכרה.

ואפשר לומר בהקדם מה שפירשמי הכתוב בפ' בלק (במדבר כג) לא תאור את העם כי ברוך הוא, דליתו מוצן מהו הנתינת טעם שאמר שלא לקללם כי ברוך הוא, ורש"י פירש שאמר בלעם א"כ צרכים, וע"ז אמר לו ה"ש"ת כי ברוך הוא, והנה הדרשה מדרש אצל לפי פשוטו של מקרא העיקר חסר מן הספר.

ואמרתיו לפרש עפ"י ש"ס ששמועמי ב"עם כ"ק דודי מראוודא וזוקללה"ה לפרש הכתוב (במדבר כג) מה אקוב לא קבה קל, דהנה ידוע שכל ה"ט קללות שבתורה מרומזין בהם צרכות וכמוצא צרכות הקדושים, ואמנם יש מועלת גדול בזה שהצרכות מלובשים בלבוש הקללות, כי בלי זה אם אחד יראה לקלל את ישראל ה' יכול להזיק להם ח"ו בצורה קללה, אבל אחר שכל אלו הקללות כבר נכתבו בתורה שבהם ספקותי המוסר"ק יש בהם פנימיות שהוא להם רק טובה וברכה, א"כ כבר נתהפכו כל אלו הקללות לברכות וכל מי שאמר דוגמא כזו ויחזיק בזה לקללה ח"ו שוב לא יזיק לישראל לעולם. וזה שאמר בלעם מה אקוב לא קבה אל, היינו שאינו מואל שום קללה מה שלא קללם כבר בזה הקצ"ה בהמוכחה, ומכיון שכל הקללות שקללם הקצ"ה כבר נתהפכו לברכה א"כ לא יוכל עוד להזיק להם מאומה, עכ"ל הקדושים ודפח"ס.

וזהו שאמר הכתוב לא תאור את העם כי ברוך הוא, דהיינו שכל קללה שירלה לקלל ח"ו כבר נתברר בזה ע"י שנכתבה הקללה בתורה"ק שבהם פנימיות הוא ברכה, ולכן לאו יהיה עמלו בקללתם כי כבר נתהפך הכל מהקללה לברכה.

ולפי זה יתבאר ג"כ הפסוק שלפנינו שאמר ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם ויהפוך וגו' את הקללה לברכה, דהיינו שלא שמע הש"ת קללת בלעם ע"י שסכל נתהפך מברך לטובה ולברכה, וזה שנכתבו הקללות בתורה"ק והפך כולם לטובה.

(דברי יואל)

ונתנו ה' אלהיך בידך.

יתבאר בפרש על אויבך כנגד אויבך. (ב) עוד בפרש"י אם עשית כל האמור בענין סוף ש"ה אלהיך ונתנו בידך.

ונראה על פי מה שפירש המגיד מדובנא ז"ל בזה"ל יעקב (פ') קדושים בשפת הירושלמי (שפת ל"ה) בזה"ל גר שכל לפני הלל ואמר גיירתי על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאת עומד על רגל אחת, אמר לו דעך סני לחברך לא תעביר וזו היא כל התורה כולה, ואידך פירושא ז"ל גמור, משל לך בשנים שנפלה לו ירושה גדולה ולא ידע מה לעשות, בא לפני דודו ושאל עצה מפיו, ויעש דודו בערמה ולקח הרכוש מאמו לעשות בהם משא ומתן, ושוב כיצב צו לאמר שהפסיד במסכר, והנער כראותו שרכושו הולך ומסר, ויך אל איש חכם ושאל ממנו עצה, ויאמר לו מה יועיל לך עשאי ודודך מייגע לך הדין, על כן טרם כל אודיעך דבר אחד כי דודך שונא אותך ומבקש רעתך, ואם תחל הדברים האלה אל לך ולא תטעה עוד לחשוב עליי שהוא אוהבך, אז יקל עלי לעצך כדמ מה לעשות. והנמשל כי הילך הרע הוא השונא של האדם, כאמרו ז"ל (סו"ט כ"ג) שלמה קראו שונא, אלא שהוא מראה פנים כחובב ורע, ועל כן אמר הלל, טרם הכל אודיעך דבר אחד הכולל כל טובתך והכללתך, דעך סני, פי' הילך הרע שהוא שונא שלך, לחברך לא תעביר, שלא תעשה אותו לאח ומכר, ואידך פירושא ז"ל גמור, עכ"ל ודפח"ס.

ומעשה יתבאר לך דברי הספרי כי תחל למלחמה על אויבך, כנגד אויבך, דהנה מצוה צוהר חדש בפרש"י (דף ק"ט) על אויבך דא יצר הרע, דליהו שנאים דבר נש, ולזה הוסיף הספרי כי במלחמה זו שהוא מלחמת הילך, צריך לדעת כלל גדול לעמוד תמיד כנגד אויבך, ואף בשעה שהילך הרע מראה פנים כחא ורע חלילה להתקרב אליו ונגוע בקצהו, כי באל מתחיל האדם להתקרב אליו, מהרה ילכד במזדמתו, אלא צריך לעמוד כנגד אויבך הרחק כמטמיו קשת, ודעך סני לחברך לא תעביר, ועל זה דרש הספרי אם עשית כל האמור בענין, היינו מה שהוא הילך הכתוב כי תחל למלחמה על אויבך, שיכיר וידע תמיד שהילך הרע הוא השונא והאויב שלו, ודעך סני לחברך לא תעביר שלא ייטוט להתקרב אליו כאלו ורע כלל וכל, סוף ש"ה אלהיך ונתנו בידך, שיזכה להכניעו ולנצחו ויהא יצור מסור בידו, אבל אם ידמה בעיניו שהילך הרע אוהבו ומבקש טובתו, סופו ליפול ברשותו ויהא הוא מסור ביד יצור ח"ו.

(בין משה)

בי תצא מלחמה ע"י אויבך ונתנו ה' אלהיך בידך ושבית שבי.

יתבאר בהקדם מה שאמרתי להעיר בנאות תשובה, שאמרו חז"ל (יומא פ"ג) בתשובה מאהבה דודות נעשו וזכות, ולכאורה אין נחשבו זכיות אלו לזכות, הא מצוה אלו רק באיסורא אחי לדיה, על ידי שבתחילה עבר עבירה ועשה כעשה תשובה נתהפכו לו לזכות, והיו מצוה הבאה בעבירה.

אמנם י"ל על פי שכתב בש"מ חתם סופר (א"ח פ"י ק"ל) על מה שהקשו המוס' (סו"ט ל' ד"ה משום) למה לא יאמר קרא (פסחים ל"ה) דמזה של טבל אינו יוצא צה, תיפוק ליה דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה, ובשאלת אריה (פ"י כ"ג) תמה דכ"פ אי לית ליה אלא כיות מצוה זו של טבל, הוי אמינא לית עשה ולדמי לא תעשה, ולא שייך כאן מצוה הבאה בעבירה, ובמה החתם סופר למדך דלא שייך בזה עשה דוחה לא תעשה, משום דאפשר לקיים המצוה על ידי אכילה שלא כדרך הנאמן, דלענין איסור אינו עובר ולענין מצוה אפשר שיהא (נמשך בתשובה למגן פ"ה מה"ל יס"ה) ומשום הכי הוי ליה מצוה הבאה בעבירה, ושפיר הקשו בתוס'. אך התם בפסחים לרבי שמעון קיימין, ואיך ס"ל (מסכת ט"ז) כל שהוא למלקות, ולדידיה גם שלא כדרך הנאמן אסור כמ"ס המהרש"ל (שטותו כ"ג) לדידיה הא בזה תלוי, ואי אפשר לקיים שניהם, והיו אמינא דלמי עשה ודמי לא תעשה, משום הכי לא יאמר קרא, עכ"ל. מצוה מצוה דלא שייך מצוה הבאה בעבירה רק היכא דלא אמרין עז"ל, והיכא דאמרין עז"ל לא יכא מצוה הבאה בעבירה.

והנה אמרו חז"ל (יומא פ"ג) גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה, הרי שצמצום תשובה יש משום עשה דוחה לא תעשה, ואי אפשר לקיים שניהם, שהרי לא יוכל האדם לפטור עצמו ממצוה תשובה, שהוא חיובה דמונה אקדקפתא דגזרין לקיים המצוה, וכיון דאי אפשר לקיים שניהם תו ליכא משום מצוה הבאה בעבירה דאמרין עשה דוחה לא תעשה. וזהו יתבאר הכתוב כי תחל למלחמה על אויבך וכזה צוהר חדש (פסחים ק"ט) שהכתוב מרמז על מלחמת הילך שהוא האויב והשונא של האיש הישראלי, כאמרו ז"ל (סו"ט כ"ג) שלמה קראו שונא, והבטיח הקב"ה ונתנו ה' אלהיך בידך, שמונה לעשות מהדודות וזכות, ואם תאמר הא הוי מצוה הבאה בעבירה, לזה אמר ושבית שבי"ו, כלומר שענין התשובה הוא מצוה שגויה עלינו בורא יח"ש לקיים מה שאמר (דברים ד' ז') ושבית עד ה' אלהיך, ואי תהא בן חורין לפטור הימנה, ואם כן אי אפשר לקיים שניהם וליכא משום מצוה הבאה בעבירה דאמרין עז"ל, ומשום הכי הדודות נעשות וזכות.

(כ"ק מן דברי הגה"ק שלי"ח)

יאמרו המושל"ים

אוצר בלום, רעיונות ומשלים, בטל נוזלים

שהאדם מכין עצמו בתחבולות נגד היצר אפשר שיכשל ח"ו, כי אפילו כשיוצא למלחמה וחושב בדעתו שהוא שמור מכל וכל אפשר שיארע חלילה – וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה וגו' – והאדם עומד ומשתומם הכיצד עלה ביד היצר לחתרו במחתרת ולצוד לבכי במצודתו ואכשל בחטא? הלא פקדתי שומרים וגדרתי גדרים! – והתשובה הנכונה הוא שאין לבטוח בעצמו כי אי אפשר אלא ונתנו "ה" אלקיד" בידך – ואלמלא הקב"ה ולא יכול לו, ובכן בימים האלו שאנו עומדים בו וכל אחד מתעסק לשוב ולעזוב חטאיו צריכין להתפלל ולהפיל תחינה לפני מלך מלכי המלכים שיעזור שהתשובה יהא תשובה קיימת ולא נשוב לכסלה עוד, אביה"ר.

שער הרפת סגור ונעול, והמפתח בכיס, ואני יושב אצל השער והנני ער, והכיצד עלה ביד משהו אחד לגנוב ולהוציא הסוס מכאן?? אתמהה!!

משל זו נשא הרה"ק החידושי הרי"ם מגור זצ"ל בשם רבו הרה"ק ר' בונם מפרשיסחא זצ"ל כלפי מה שרואין לפעמים שהאדם שומר את עמו מתחבולות היצר וגורר לעצמו גדרים וסייגים ועם כל זה לפעמים ח"ו נכשל.

ואמור יאמר האדם: "בוא וראה כמה גדרים גדרתי, וכמה תעניות התענתי ולבי ער ואיכבה יוכל היצר להחטא אותי וכנגב במחתרת בא אלי ואני כבער לא אדע וככסיל לא יבין האידך ואיכבה?".

אך כבר אמרו על זה (קידושין לא): יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו וגו' ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר ואלקים לא יעזבונו בידו, ובשביל כך מלבד התשובה שעושים צריכין להתחנן ולבקש מאת ה' שלא נפול שוב לרשת היצר וייעילו הגדרים וסייגים לטוב, למען לא נבוש ולא נכלם לעולם ועד.

ובכן הכתוב אומר כי תצא למלחמה על אויביך – זהו מלחמת היצר שהאדם יוצא מזויין ומקולס בכלים הראויים נגד היצר בגדרים וסייגים, אך עם כל זה ונתנו "ה" אלקיד" בידך – כי אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, כי לפעמים אפילו

באישון לילה ואפילה אצל שער הרפת אשר למלך, יושב השומר הכפרי הפקוד בפקודת המלך לעמוד על המשמר לבל ישלטו ידי זרים על סוסו היקרה, אשר לא מכבר הגיעה לידו ממדינה רחוקה.

ובלילה ההוא נדרה שנת המלך, כי היה שוכב על מיטתו בדאגה אולי נדרם השומר או פן ישן, ומתוך דאגתו קם ממשכבו ופנה פסיעותיו הרפתה, ומוצא השומר יושב ומתנמנם, ויחר אפו על השומר וצעק מדוע אתה מתנמנם ואין אתה שם לב לשמור הסוס היקרה אשר רכשתי בהון תועפות? השיב השומר כלום הייתי מתנמנם, כי אם עסוק במחשבותי הייתי, ומה חשבת? שואל המלך, השיב השומר: "עליתי בחקירה כשאחד תוקע יתד בהקיר לאפוא הולך הגוש מהחלל שעושה היתד בהקיר?", יפה חקרת – אומר המלך – אבל תזהר שלא תישן.

כאשר חלף ועבר זמן קצר חזרה הדאגה להמלך ולא יכול להתאפק עד שרגליו הוליכו אותו שוב להשער הרפת ושוב מוצא השומר יושב וראשו נוטה מטה, צעק המלך: וכי עכשיו גם כן לא היית מתנמנם? לא ולא – השיב השומר – גם עכשיו הייתי עסוק במחשבותי והייתי מהרהר "כשאחד אוכל עוגה מנוקבת (בייג"ל) אנה הולך החלל שיש באמצע העוגה?".

ובפעם שלישית כששב המלך על עקבותיו לשער הרפת, שאל המלך את השומר, כעת שוב אין אתה חשוד אצלי שאתה מתנמנם, אך חביב לי לשמוע החקירות שיש לך, וכעת מה אתה חוקר ודורש? – השיב השומר: כעת אני עומד וחוקר ומתמה אני הרבה "כי בוא וראה

ברכת מזל טבא וגדיא יאה

להבחור החתן הנעלה מוכתר בכל מדה ומעלה, מופלא ומופלג בתורה ויר"ש, ה"ה

כמור משה פריעדמאן נ"ו

לרגל אירוסיו בשעתומ"צ

יה"ר שהזיווג יעלה יפה ויהא קשר של קיימא ובנין עדי עד בדורות ישרים ומבורכים אביה"ר.

המברך:
המערכת

דברות קודש

שהשמיע ב"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בעת רעוא דרעיון פרשת שופטים דהאי שעת"א

על ידי מצות הצדקה ומצות לימוד התורה

תתקבל תשובתנו לרצון לפני ה'

כי יפלא מנחם דבר למשפט בין דם לדם בין דין ודין ובין נגע לנגע דברי ריבונות בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו.

וביאר א"ז זללה"ה בייטב לב, כי יפלא מנחם דבר למשפט, היינו דבר הצריך למשפט של מעלה, היינו מצות תשובה שצריך טרם בא המשפט השופט בין דם לדם וגו', בשביל דברי ריבונות בשעריך, היינו ריב ומלחמת היצר אשר בשעריך, וקמת ועלית, כלומר ממטתך ומשניתך ומתדרמתך של כל השנה, ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו, הוא בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכמו שאמרו חז"ל (סוכה נב) אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח, ע"ש בדבריו ולדרכו אלך.

ויתבאר בהקדם מה שכתב בראשית חכמה (שער התשובה פ"ב) על הסקס (ויקרא כא יח) כל איש אשר בו מום לא יקרב, שצריכים לקיים תורה ומצות בגוף נקי מפגם העבירות, ולכן צריך לעשות תשובה קודם שבעיני ה' תהיה דתיובתא, וכתב הבית יוסף, ממום, עכ"ל. ובספה"ק דרך פיקודין (בהקדמת הספר) האריך בזה טובא, כי כל התורה ומצות שאדם עושה בעוודו נקרא רשע, טורפין אותו הסטרא אחרא מפניו והוא נותן ח"ל כח בהם, ע"ש. ובבחינה זו פירש העירות דבש (ח"א דרוש א) את החרוז (ומירות למצו"ש) צאנך מיד גוזלים, שהסטרא אחרא מסייעים את האדם לעשות תורה ומצות, כדי שאחר כך יתן חלקו וטובו לנכרים, כמו הצאן שנותנים לו לאכול כדי לגדל את הצמר, וכשתגדל הצמר יגזו אותו, ע"ש.

ובבחינה זו ביאר הרמ"ק מהר"ם מבעלזא זללה"ה מה שפסק הטור (אורח חיים סימן תכ"ח) במראשית ועד י"ז בתמוז מפטירין מענין הפרשיות, ומשם ואילך לפי הזמן ולפי המאורע, תלתא דפורענותא ושבע דנאמנותא ותרתי דתיובתא, וכתב הבית יוסף, שאנו אומרים דרשו בצום גדליה, ושובה בין ראש השנה ליום הכיפורים, להשלים תרתי דתיובתא. ולכאורה צריך ביאור מהו ענין תרתי דתיובתא. אך ביאור הדבר כי באמת יש לחקור הלא גם מצות תשובה היא אחת מתרי"ג מצות, ולא עוד אלא שמצוה זו כוללת כל התרי"ג מצוות, ואם כן איך יכולים לקיים מצות עשה דתשובה כראוי, והלא קודם שעשה תשובה אין הגוף נקי ועדיין בעל מום הוא ולא יקרב, אכן העצה היעוצה שלא לחשוב תשובה הראשונה וישנה תשובה פעם שנית בגוף נקי ממום, ואז יקיים מצות עשה דתשובה בשלימות, וזהו הענין של תרתי דתיובתא, ע"ד.

ובזה אמרתי לפרש מה דאיתא במס' ראש השנה (דף טז.) אמר רב יצחק כ"ל לשם תוקעין ומרעין כשהן יושבין ותוקעין ומרעין כשהן עומדין, כדי לעררב השטן. וכתבו תוס' (ד"ה כ"ד) בשם היושלים, כד שמע קל שיפרא זימנא חדא, בהיל ולא בהיל, וכד שמע תניין, מתערבב. וכבר הקשו המפרשים אמאי בזימנא חדא בהיל ולא בהיל וכד שמע תניין ואין בהיל, אך ביאור הענין דהנה תקיעת שופר בא לעורר את האדם לתשובה וכמו שכתב הרמב"ם (למנוח תשובה פ"ג ה"ד), ומעתה יש לומר דבפעם הראשון כאשר תוקעין בשופר להתעורר לתשובה, באים החיצונים וחוטפים מצות תשובה מחמת השגשגה שעינין לא מטוהרה, ולזה בהיל ולא בהיל, אמנם בתקיעות שניות או עושין תשובה פעם שנית בגוף נקי ממום, וכן אז ודאי בהיל, כי תשובה כזו שהוא בגוף נקי ודאי עולה לנחת רוח לפני ה'.

והנה הוא ז"ל החמיר מאד שיש צורך לעשות תשובה שני פעמים, כדי שיהיה התשובה בשלימות מרובה לפני ה', אמנם אנו בשפלותנו כמה רחוקים אנו מזה, ולואי שיהיה לנו הויזה לכה"פ פעם אחת להתעורר לתשובה בשלימות מפנימית הלב, הלא בדורינו אלה כמה צריכים להתייגע על זה בצפיה ובקשית להשיג את השבת אבינו לתורתך, שזכה עכ"פ פעם אחת לתשובה שלימה, ואין תהיה תשובתנו מרובה לפני ה', בעוד שעדיין לא זכינו לטהר עצמינו מכתמי הנפש.

אמנם מצאנו תקנה בדברי א"ז זללה"ה בקדושת יו"ט (פ' משפטים) על דרך הכתוב (דניאל ד כד) ושתאך בצדקה פרוק, שעל

ידי מצות צדקה שמקיים קודם כל מצוה ומצוה שעושה, וזכה שהמצוה שלו עולה למעלה בלי שום עיכוב וחסיפה מהסטרא אחרא ח"ו, ולזה מבואר בגמרא (בבא בתרא ז') שרבי אלעזר יחייב פרוטה והדר מצלי, והוא כדי שיעלה תפלתו לרצון לפני אדון כל בלי שום מניעה ועיכוב מהסטרא אחרא ח"ו, וזה שאמר דוד (תהלים קיט קא) עשיתי משפט וצדק כל תניחני לעשקי, היינו עשיתי משפטי התורה וצדקה מקודם, על כן כל תניחני לעושקי, לא יהיה שליטה להסטרא אחרא לעשוק ולחטוף התורה והמצוה שלי, עכ"ל. ומעתה באים הקדים לקיים מצוה צדקה טרם שקיים מצות תשובה, הרי על ידי הצדקה יטהר האדם ונסלח לו מחטאתו אשר חטא, וגם בעשיית תשובה בשלימות פעם אחת יעלה לנחת רוח לפני הבורא.

ועל פי זה יש לפרש מה דאיתא בכתבי אריז"ל (משנת חסידים מס' אלול פ"א ס"א) הצריך שם לפרש אלול יוצא מן הפסוק (דברים ו ב) וצדקה תהיה לנו' כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלהינו כאשר צונו, כי ידוע שההודש אלול מיוסד על תשובה, וכמו שכתב בזהר חדש (ת"צ דף י"ג.) ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים, דא ירחא דאלול, ע"ש. והוא ההודש שהוא מיוחד להתבוננות ופשפוש המעשים, וחשב עם קונוה אם יצא ידי חובתו כלפי מעלה ולתקן מה שחטא, לעשות הכנה דרבה לקראת הימים הקדושים, אולם עדיין יש מקום לחשוש שמא יבואו החיצונים ויחטפו המצות השבויה, והעצה לזה להרבות בצדקה ובה נוכל להטהר מעונותינו ותעלה התשובה לרצון לפני ה'. וזה שמלמדנו הצריך של זה ההודש, וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות, כי מצות צדקה הוא שמירה מן מחסרה שנוכל לעשות את כל המצוה הזאת של תשובה לפני ה' אלהינו כאשר צונו, שלא יהיה להחיצונים שליטה עליה, אלא תהיה עולה לרצון לפני ה' אלהינו.

אמנם מצאתי עוד תקנה לזה, בדברי הרמ"ק מהר"ד מבעלזא זללה"ה (פ' תהו"ע) לפרש מה שנאמר בקרבנות של יולדת (ויקרא יב ח) ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, פירש"י לא הקדימה הכתוב אלא למקראה, אבל להקריבה חטאת קודמת לעולה. והקשו המפרשים כיון דחטאת קודמת להקריבה, מאי טעמא לא הקדימה הכתוב נמי למקראה. ותרץ על פי מה שאמרו חז"ל (זבחים י:) למה חטאת קודמת לעולה, ריצה פרקליט, נכנס דורן אחרי. אך הקדמת החטאת שייכת רק אדמותינו ואין אנו יכולים להקריב שום קרבן לא שייך זה. והנה כל זמן שהאדם הוא בעל חטא ח"ו, אי אפשר לו לעשות שום מצוה כל זמן שהוא מלוכלך בטינופת החטא ר"ל, אמנם זהו בכל המצות, מה שאין כן בלימוד התורה"ק נאמר (עין ירושלמי הגהה פ"א ה"ז) הלאו אותי עובד את תורתך שמור, שהמאור שבה מחזירם למוטב, ואם כן יוכל האדם ללמוד תורה אף על פי שעדיין לא תיקן מעשיו. ולזה כתב רש"י"ל לא הקדימה הכתוב אלא למקראה, דהתורה מגלה לנו כי בימי גלותנו שכל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה (מנחות ק.) אין קפידא להקדימ דוקא ללימוד תורת החטאת ללימוד תורת העולה, אבל בזמן המקדש שהיתה הקריבה ממש, אז קודמת חטאת לעולה, עכ"ל.

ויש לפרש בזה מה שאנו אומרים בסליחות (לערב ראש השנה) ואין לנו שייך"ד רק התורה הזאת, הכוונה כי מביטים אנו על נפשינו איך ישראל קדושים עמלים כל השנה בטיהור דגופא וטיהורא דממונא לקיים מצות ומעש"ט בלי שיעור, אולם מאחר שבעוה"ז אין שמור לא על עצמינו שנהיה זכרים מן החטא בא החיצונים ויחטפו כל המצות ומעש"ט שקיימו במשך השנה, ועל כן ביום ערב ראש השנה כאשר מתבוננים בכל המצות ומעש"ט שקיימו במשך השנה ולא נשאר מהם עד אחו, אנו אומרים אין לנו שייך"ד רק התורה הזאת, כי בדתל מעמדנו ובשפלות מצבינו ונקשת גברם חטאנו חטפו החיצונים כל המצות ומעשים טובים שלנו, לא נשאר לנו כלום רק התורה הזאת, שהרי על לימוד התורה אין להם שליטה, ובכח התורה יש לנו במה ליגש ליוס הדין.

ועל פי זה יש לפרש מה דאיתא במדרש (ויקרא פכ"ט ס"ד) אשרי

העם יודעי תרועה (תהלים טז טז), שהן מכירין לפתות את בוראן בתרועה. ולדרכנו יש לומר על פי מה דאיתא בתיקוני הזהר הקדוש (דף מז.) תרועה אותיות תורה"ה, רמז על התורה שנדרש בע' פנים. וזה שאמר המדרש שיוצאים לרצות את בוראם בתרועה"ה, היינו בכח בלימוד התורה, דאף כי מעשים אין בנו, על כל פנים נשאר לנו זכות ללימוד התורה.

וזה שאומרים בפיוט בתפלת מוסף לימים נוראים, באין מליץ יושר מול מגיד פשע תגיד ליעקב דבר חק ומשפט, והכוונה כי מכל מצוה נבראו מלאכים ופרקליטים שהן מליצי יושר בעד האדם ליום הדין, אך כל זה הוא אם המצות הם שיל או אם ולא נאבדו ממנו בגלל החטאים, מה שאין כן אם גברו עוונות ועצמו מלספדה, הרי נאבדו כל המצות בידי הסט"א, ואין לנו מליץ ופרקליט שמליץ בעדינו ביום הדין והמשפט, אז תגיד ליעקב דבר ח"ק ומשפ"ט, רמז על התורה כמ"ש (שמות טו טו) שם שם לו חק ומשפט, שעל זה אין להחיצונים שליטה, והוא הקנין והרכוש שנשאר לאדם באיזה מצב שהוא, מה שהוא בא לבית המדרש וללמוד תורה בוקר ובערב, ואין להחיצונים שליטה עליה, ובזכות התורה הקדושה יוציא לצדק דינו.

ובזה יתבאר הכתוב כי יפלא מנחם דבר למשפט, היינו דבר הצריך למשפט של מעלה, ותרגומי כי יפלא ארי יתכסי, הכוונה בזה כי יתכסה ויתעלם את המצות תשובה שעשה כדי שיזכה במשפט של מעלה, והוא מחמת רוב העוונות באו החיצונים ויחטפו ממנו את המצות תשובה, ובבא יום הדין והמשפט של ראש השנה יתעלמו ממנו כל המצות ומעש"ט שקיים במשך השנה ואינו, והעצה לזה וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו, וכפשוט קאי על הביחמ"ק, ורמז בה הך הלכתי דחטאת קודמת להקריבה, ועם כל זה הקדים הכתוב קרבן עולה למקראה, רמז על לימוד פרשת הקרבנות בימינו אלה אשר שיש שפתותינו חשבו כקרבן, וממנו נקח מוסר כי מצות לימוד התורה אין החיצונים יכולים לחטוף ממנו. ולפי מדרשו וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו, לבא בביחמ"ד ולעסוק בתורה, ועל התורה אין להם שליטה, ובה נזכר בדיון.

עומדים אנו ימים אחדים תוך חודש אלול, "אידן גרייטן זיך, עס גייט זיין דער גרויסער יום הדין, מען גייט זיך שטעלן פארן הייליגן באשעפער", כל באי עולם ישפטו על כל מצוה שעשו ועל כל עבירה שעברו ח"ו נגד ציווי הבורא, נפי מצות דמנו עלן, מה ימליץ בעדינו ביום הדין, לב יודע מרת נפשו איך עבר עליו כל השנה, כמה יראת שמים יש בנו, האם היה בנו יראת חטא הן מעבירה קלה והן מעבירה חמורה, אך העצה היעוצה וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו, לבא בביחמ"ד ולהוסיף אומץ בלימוד התורה ביום שאת, וכמבואר בגמרא (תענית כ.) כי מחמשה ועשר באב ואילך צריכים להוסיף בלימוד התורה, ועל אחת כמה וכמה כמה צריכים בחודש אלול להוסיף בשיעורי תורה ולהרבות בשענות של לימוד התורה, ורק כח התורה נשאר לנו ואין גם אחד שיכול לחטוף אותם ממנו, ובה נבא ביום הקדוש של ראש השנה לרצות את בוראנו בתרועה"ה, בע' פנים לתורה.

היוצא לנו מזה שני ענינים לזכות במשפט ביום הדין, הא' וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות, להרבות בצדקה וחסד, והוא רמז בהצירוף של חודש אלול, ומצות צדקה הוא שמירה על כל המצות שמקיימים שלא יחטפיהו החיצונים, והב' הוא מצות לימוד התורה שגם זה אין החיצונים יכולים לחטוף, והמה היו לנו מליצי יושר ליום הדין.

והשי"ת יעזור שזכה לתקן מה שחטאנו, ונזכה לכבש כתמי הנפש, שהמצות שזכה לקיים היו חשובים לפני הבורא, ועלעושת תשובה הראויה בשלימות מפנימיות הלב, ונזכה להוסיף אומץ בקיום התורה והמצות, וכל המצות ומעש"ט היו מליצי יושר ליום הדין, ונושע כולו לחטוף אותם ממנו, ונזכה ובכל מילי דמיטב, ימלא ה' כל משאלות לבבינו לטובה, ונזכה להתרוממות קין התורה וישראל בהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

ברשות ועד להוצאת ספרי ב"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

הילולא דצדיקא

הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע - י' אלול

צדיקים לרבינו וביניהם האחים הקדושים ר' זושא מאניפאלי ור' אלימלך מליזענסק (הרבי ר' זושא אמר

עליו שהוא מוח העולם והרבי ר' אלימלך אמר עליו שראיית פניו סגולה ליראת שמים), ר' לייב שרה'ס הסבא משפאלע, ר' זאב וואלף מזיטאמיר, ר' יעקב שמשון משפטייווקא, ר' משולם פייזש מזבארוז (בעל היושר דברי אמת), ר' נחום מטשערנאבל (בעל מאור עינים), ההפלאה, הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג, ר' שניאור זלמן מליאדי (בעל התניא ושולחן ערוך הרב), ועוד כמה צדיקים, להרבה אנשים הבאים להסתופף בצל קורתו אמר שאינם שייכים לשורש נשמתו ושלחם כגון ר' אורי מסטרעליסק ור' לייב בעל יסורים.

אח"כ נסע רבינו לעיר קאריץ אבל לא לזמן רב כי פרץ מחלוקה בעיר נגדו והיה צריך לברוח וקבע דירתו בעיר התורה אוסטראה ושם באוסטראה דר ר' ייבי מאוסטראה ונתקשר קשר ידידות ביניהם ופעם אחת בפורים האריך ר' ייבי מאוד בתפלה וכל בעלי בתים תלמידיו ר' ייבי שהלכו לשולחנו ולא מצאו שם הלכו לרבינו לשולחנו הטהור ור' ייבי פנה לביתו וביתו ריקם ממשלוח מנות ולא פנה אליו איש ופתאום בא איש אחד ובידו כנור והתחיל לנגן וקול נשמע בבית רבינו אמר רבינו אין זה כי אם מודכי הצדיק, ועבר כל העם אליו והיה לו שמחת פורים כדבעי.

פעם אחת בא לרבינו איש ושמו אשר ובידו ספר אור החיים הקדוש שהיה אז פעם הראשון אשר הדפיסו הספר והראה אותו לרבינו פתח רבינו הספר ונפלו עיניו על הפסקא בפרשת ראה על הפסוק כי יהיה בך אביון ושאל מהמדפיס אם לא היה כתיב כאן משיח'ה ו' שמו חיים אמר הן אבל סברתי דעל עצמו מכון מיד פתח רבינו להפיסקא ואמרה האשה אמן אמן וכתב שם האור החיים הקדוש אמן אם מאיש זה אמן אם מאיש אחר והיה כתב שם אמן אם מאיש אשר אמר לו להמדפיס הרי חתימתך.

בשנת תקנ"א התחיל שוב רבינו בהכנות לעלות לארץ ישראל אמר לו ר' ייבי מסופק אני אם יוביליהו רגלך לארץ הקודש בדרכו עבר בעיר טראסטינעץ והשבית שם על שב"ק ואז חלה רבינו פתאום ובמוצאי שבת אמר לתלמידיו כי רואה שמן השמים אין מניחין לו לעלות הלך לשפיטיווקא לבית בנו ר' יהודה מאיר ושם הכביד חליו וביום העשירי לחודש אלול שנת תקנ"א יצאה נשמתו הקדושה במילים מים חיים ומקום מנוחת כבוד בשפיטיווקא זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

באה כשהלך למרחץ לכבוד שבת ראה פתאום חרב פורחת באויר והעולם התעלף.

ובאמצע השבוע בקיץ תקכ"ח הגיעה ההתפראות והם החלו להתנהל על עיירות היהדות בזו אחר זו, בתקופה קשה הלז אמר רבינו לתלמידיו לפרסם בשמו שמי שמקבל על עצמו לסיים בכל שבוע הפרשה עם פ' רש"י ינצל מגזירה, תוצאותיהם של ההריגות ידועות רבות יהודים נרצחו אז במיתות משונות ובשנת תק"ל נפרצה מגיפה קשה וכל העם ברחו בהיערות אמר אז רבינו שעל עצמו לא פחד כלל שמעולם לא הוציא דבר שקר מפיו אך זוגתו נפגעה אז ונקברה שם בעיר, הרבנית הותירה אחריה את התינוק בלי מינקת ואף אחד לא רצתה לקבלו מחשש הדביקות רח"ל, אמר אז רבינו אשה שתקבל את בני להניק אני ערב לה שלא יזיק לה ולכל בני ביתה וקבלתי אשה אחת אך היא נבדקה בהדבר ובא בעלה וסיפר לרבינו ציוה לו רבינו שתביא לפניו ותסתכל על פניו וכך עשתה ומיד נשתנה פיה והיה לה רפואה שלימה.

ואח"כ נשא רבינו הרבנית מרת יוטא וממנה נולדו לו שני בנים ר' יעקב שמעון ור' יצחק יחזקאל ואחר המגיפה עבר רבינו לעיר פולנאה שם שימש בתור מלמד ואנשי העיר לא הכירו את גדולתו חוץ מצדיק אחד הלא הוא ר' לייב המוכיח מפולנאה, בין שני הצדיקים נתקשרה אז ידידות עמוקה מאוד מסופר כי פעם אחת נפלה על רבינו הדלת הכבידה של המקוה ומחצה אותו למות נשא ר' לייב עיניו למרום ואמר רבונו של עולם אם תשוב את נשמתו של האברך זה הנני מבטיח לך ממנו הרבה נחת, רבינו נתקרב לדרך החסידות ע"י מעשה שהיה אבל המעשה אינו ידוע.

פעם אמר רבינו כי כוננת האכילה יודע אני כמו הבעש"ט.

ידוע כי בערב שביעי של פסח שנת תק"כ היה רבינו טרוד מאוד ולא היה לו פנאי לילך למקוה ובשביעי של פסח בפסוקי דזמרה נתוודע לרבינו כי נגזר על רבו הבעש"ט להסתלק מן העולם הזה הרעיש רבינו עולמות בעבורו אבל לא עלתה בידו ואחר התפלת שחרית קרא הבעש"ט לרבינו ושאל לו אתמול היית במקוה אמר לו לא, התאנח הבעש"ט אנהה ששוברת כל גופו של אדם ואכן אז בשנה ההוא בחג השבועות נסתלק נשמתו לגנזי מרומים, עיקר פרסום של רבינו כי לפני ההסתלקות של הבעש"ט שאלו תלמידיו אנה יפנו אחר הסתלקותו אמר להם לר' בער מעיר מעזריטש ולר' פנחס מעיר פולנאה (ורבינו היה אז אברך בן ל"ה שנים) ומאז התחילו לנסוע כמה

רבינו נולד בשנת תפ"ה לאביו מוה"ר אברהם אבא שפירא שכינה כרב בעיר אחד בליטא (בנו של ר' פנחס משקלאב בן ר' משה בן ר' שלמה בן המגלה עמוקות) ולזוג' מרת רחל שיינדל שרה.

אביו זכה לבן כמותו אשר צדיקי בית קארלין אמרו נשמה גבוהה כנשמת רבי פנחס מקאריץ יורדת לתיוקן העולם אחת לחמש מאות שנה על ידי מעשה שהיה שרה' לאביה מנהג טוב שלא לדבר מאומה לפני התפלה ופעם אחת בא לאביו נכרי אחד ובידו חתיכת זהב יקר מאוד ורצה הנכרי למוכרו לו מפני שהיה ידוע בעיר את יושרו ור' אברהם אבא רמז לו שיחזיר אחר תפלת שחרית והנכרי סבר שאינו רוצה ליתן בעד הסכום שאמרו לו אמר הנכרי שהסכים למכור לו במחיר נמוך מאוד אבל הוא רמז לו עוד הפעם שיחזיר אחר התפלה, הלך הגוי ומכרו לאיש אחד ובליילה גילה לו אביו בחלום ואמר שנעשה רעש גדול בשמים על שלא שינה ממנהגו בטוב אפילו בעד סכום גדול כזה והכריזו שבזכות זה יוליד לו בן אשר יבהק אורו כזהב בכל העולם.

עוד בימי בחורותו התמיד מאוד בתורה באופן מופלא וכדי שלא יפריעוהו מלימודו נהג לנצור לשונו ולהתרחק משיחות הבריות עד כדי כך שאנשי עירו קראו "הבחור האלם".

בהגיעו לפרק האירוסין נשתדך עם בתולה ושמה זלאתא אבל משום סיבות שונות נתבטל השידוך עד שנשתדך עם בתולה ושמה מרת חנה ואף זו לא היתה קשר של קיימא משום ששני אחי אשתו הציקו לו מאוד ובפרט על חומרותיו בפסח ומנהגו ה' להכין עצמו כלי לשתייה בכל לילה ופעם אחת הכניסו לתוכו שכולת שועל ומאת ה' היתה זאת שלא שתה המים באותו לילה ובבוקר אור וגילה את זוהמתם נתן לה גט פטורין, בזיווג שלישי נשא הרבנית הצדיקת טריינא בת ר' יונה ווייל מעיר סלאוויטא ונולדו להם שלשה בנים ובת אחד אשר שם האחד מאיר (ובהמגיפה הנוראה נחלה ונתוסף לו השם יהודה), ושם השני משה, והשלישי אליהו, ושם בתו רחל שיינדל שרה.

חבת הארץ בערה ברבינו עד מאוד ורבינו כמעט שסיים כל הכנות ליסע לארץ ישראל ופתאום נחלה על המעינים ובא לכלל סכנה אמר אל הש"ת אולי רצונך שלא אסע לארץ ישראל איני נוסע ותיכף כשאומר זאת מיד נתרפא רק תמיה לו מאוד למה לא יוטב בעיני ד' שיסע אבל אח"כ הבין שעכבוהו לצורך הגזירה הריגה הידועה שלולי הוא לא נשתייך ח"ו רגל יהדות מפולין עד לעמבערג בחודש תמוז בערב שבת קודם הגזירה

מענינא דיומא

= בענין חודש אלול וימי הרחמים והסליחות (ב) =

כ'ריתות, ת'מורה, ר'אש השנה, י'ומא, ס'וכה. וכאשר עברו שבעת ימי חתונתו היה חצי אלול, והיה טרוד בלימוד מסכתות אלו, לכן לא היה יכול ללמוד בקלוז, וגם היה מוכרח להגיד דרשה בסוגיא דתדיר ושאינו תדיר לפני התלמידים.

(קובץ אליהו דף ק"י)

התחזקות למי שאינו מרגיש ההתעוררות

עוד סיפר הרב [הקדוש ר' משה יוסף ט"ב] מאוהעל זצ"ל דבימי אלול נכנס בביהמ"ד של החסידים שבעירו (כמדומה שהי' באוהעל) וראה את הביהמ"ד מלא מפה אל פה עם לומדים זה למד גמ' וזה אמר תהלים, ובאוויר הביהמ"ד הי' ניכר אוויר דאלול, וסיפר שהעיק לו הדבר דאצלו רייסט נישט די אלול קיין שטיקער, וכן חזר ונשנה הדבר בסליחות ועשיית והרגיש שאינו מרגיש הימי הרחמים והרצון, ולכן תיכף אחר הימים טובים נסע לזקינו בצאנו, ובעת עריכת השולחן אמר מרן מצאנו על החרוז נעביד להון כתרין במילין יקירין, והסביר עפ"י משל דהשרים של המלך נותנים ככל שנה מתנה להמלך לכבוד יום גנוסיא שלו, ובשנה א' החליטו ליתן להמלך כתר שבו יהיו קבועים הרבה אבנים ומרגליות טובות וכן הי' שכל השרים הביאו אבנים יקרים וטובות וכאשר השלימו הכתר כלול ביפ"י ראו שעוד חסר דבר להכתר שיתן לה חיות, עד שבא חכם א' ואמר שלזה צרכים לקבוע בכתר אבן א' פשוטה וכן הי' שקבעו אבן פשוטה בהכתר ואז הי' הכתר נהדר מאין דוגמתה.

והנמשל דבני ישראל בתפלותהם קושרין קשרין לכתרו של הקב"ה, ולפעמים אף שיש הרבה אבנים יקרות שנעשו מתפלותיהם של צדיקים אכתי חסר אבן פשוטה שישלים יפ"י של הכתר וזהו תפלותיהם של אלו שמתפללים בלב נשבר על שלא זכו למדרגות, ודייקא מתפללים כאלו נשלם כתר של הקב"ה, וזהו הפי' נעביד להון כתרין – להקב"ה בתפלותינו, ופעם אף – במילין "יקירין" – מלשון כבידות, מיט שווערע ווערטער, במה שמתאונן על מה שקצרה ידו בעבודת ה', וזה הי' התשובה להרב מאוהעל זצ"ל.

(זכרון איש חייל ניפעתט דף קב"ג דף רל"ג)

*

סיפר לי זקני הרה"ק ממאגרוב זצ"ל, שבאחד השנים בהיותו בבעלזא בשלהי אלול, על ההילולא קדישא של זקינו מרן השר שלום זצוק"ל, ביקש מאחיו מרן מהר"ד זצוק"ל אשר היות וימי הסוכות קרבים, וידוע שלו (למהר"ד) מבאיים הרבה אתרוגים לבחור מהם אתרוג נאה ומשובח, על כן מבקשו שיפריש גם אתרוג אחד עבורו. השיבו אחיו מרן זצ"ל, כי מצוה שבא פעם אחת בשנה יש לטרוח עליה, ולא לבקש תחבולות להשיגה בניקל.

(תולדות אלעזר)

אמרו בשם הרה"ק ר' אהרן מקארלין שכשמזכיר עצמו שר"ה ממשמש ובא, נהפכים קרבי בתוכו.

(ספרן של צדיקים)

במה צריך להיות הדאגה בימים האלו

פעם אחת בא חסיד אחד למרן אדמו"ר הזקן הבית אהרן זי"ע קודם הימים נוראים, והזכיר עצמו לפניו היות שיש לו שלש בנות שצריך להוליכן לחופה והוא דחוק מאוד, וגער עליו אדמו"ר הזקן ואמר: "איין אזא צייט וואס מיר דארפן אינזינען האבן במה יתרצה עבד אל אדוני, קומסטו מיר דרייען א קאפ מיט אזעלכע זאכן".

(מטה אהרן פיינסק קארלין)

השי"ת יורה דרך התשובה

רבינו [הרה"ק רבי אשר מוסטאלין זי"ע] ביקר פעם קודם ראש חודש אלול בעיר לעמבערג, והי' עמו הרה"ח ר' ישראל בער שוחט מטבריא, במוצאי שב"ק זימר לפניו הפזמון אליהו הנביא, וכל זמן שהי' פתוח הסיידור של רבינו לא הפסיק לזמר, עד שסגר את הסיידור, ונלאה ר' ישראל בער לזמר עוד, והבין כי רבינו הוא למעלה מן הזמן ומשוטט בעולמות. ואז נענה רבינו ואמר: "ס'גייט דאך ראש חודש אלול, גאט זאל העלפן אז מיזאל קענען עפעס תשובה טאן, איי וויא איז דאס מעגליך אז מיר זאלן קענען תשובה טאהן, נאר אזוי ווי דער הייליגער רבי ר' זושא האט געזאגט, ער פארגיט יעדן יוד ער זאל האבן פופצן פאס גאלד, און יעדער פאס זאל זיין גרויס ווי דער ים הגדול, איי דער ים איז דאך א שליש וועלט, וויא וועט מען דאס שטעלן, נאר דער בורא עולם איז א גרויסער גאט, וועט ער מאכן א ארט אויף דעם, וסיים רבינו ואמר: דער בורא עולם איז א גרויסער גאט, וועט ער אונז ווייזן הדרך אויף תשובה טאהן ודפח"ח".

(פרי ישע אהרן דף ת"ד)

מאיר בשמים תבנית יד לקבל השבים

בספר בני בנימין כתב בשם הרה"ק רבי דוד מדינוב, ששמע מאביו הרה"ק מ"ה רבי צבי אלימלך, שאמר בשם צדיקים, אשר מראש חודש אלול עד חנוכה מאיר בריקע קעין תבנית יד הפשוטה לקבל אותם בעלי תשובה, אשר מאיזה סיבה נדחו מלשוב בעשרת ימי תשובה, ומתקבלת תשובתם עד חנוכה. וסיים על זה הרה"ק רבי דוד: "שלדעתו אין היד עוברת עד זאת חנוכה".

וכתב בספר ה"ל רמז לזה, מהכתוב (ישעיה כ"ו, ט'): "בזאת יכופר עון יעקב", היינו ב"זאת חנוכה" שאנו רואין (במדבר ו', פ"ד): "זאת חנוכת המזבח", אז הוא גמר "כפרת עון יעקב", ודפח"ח.

(עשר צחצחות אות כ"ד)

התעוררות ע"י ניגון

הרה"ק מהר"ד מבעלזא זי"ע אמר על ימי אלול, שיהודי צריך לחפש שיתעורר באלו הימים, ואפילו יודע שיתעורר מניגון אזי ישיר ניגון.

(שיח זקנים ח"א דף קצ"א)

לסיים כמה מסכתות

[הרה"ק המוראה יחזקאל מקארלסבורג זי"ע] הי' דרכו ללמוד בחדשי אלול ותשרי המסכתות "כתריס" ר"ת

ענין ג': בחצרות הצדיקים - לראות מה עשו צדיקי הדור מלפנינו ללמוד קצת ממעשיהם בחודש אלול

תמוז כבר היה ניכר עליו שזמני תשובה ממשמשים ובאים, וכבר מאז היה עוסק בתיקוני תשובה, בלב נשבר ונדכה. מה גם כשהגיע ראש חודש אלול, אז היה כולו עסוק בתשובה, ומיום ההוא והלאה לא אכל, רק התענה יום יום במשך כל החודש (כבר דיברנו בשבוע העבר בענין זה).

הרבנית חששה לבריאותו ורצתה שיטעום באמצע היום, דיברה אל אחד מהמקורבים ופעלה אצלו שיכנס אל הקודש פנימה, וידבר על לב הרבי שיאכל מאומה. נכנס החסיד המקורב ושאל את הצדיק: מדוע אין הרבי טועם כלום. ענה השר שלום: האם רק אינני אוכל, הלא גם מתפלל ולומד אינני! ההריב הלה בנפשו עוז ואמר: אין זה נכון, כי הרבי מתפלל וגם לומד, ורק איננו אוכל. אמר הרה"ק אם כן איפוא הגישה לי ואוכלה, ויגש לו ויאכל.

כשיצא את פני הקודש, פגעה בו הרבנית ושאלה האיק הצלחת לשנות את דעתו הקדושה, ופעלת אצלו שייכנס אוכל אל פיו. ענה לה שהתווכח עם הרבי והוכיח לו שהוא לומד ומתפלל, ועל כן צריך גם הוא לאכול. תמחה עליו הצדיק: האיק מלאת לבך להתווכח אתו, ולא יראת כי יקפיד עליך שעשיתו שקרן בדיבורו, דהלא הוא אמר שאינו לומד ואינו מתפלל.

בשמשו את דבריה עלה מורא על ראשו, ומיהר לחדר הרבי לבקש את סליחתו. כשמוע מרן זצ"ל את דבריו, ענה לו: הנה על כבודי אני מוחל לך, אבל מי יודע, אולי האמת כדברי, שאמנם איני מתפלל ואיני לומד, וא"כ הבאת אותי לידי אכילה שלא הייתי רשאי לה, ועל זה איני יכול למחול לך.

(תולדות אלעזר)

התעוררות לתשובה

פעם אחת קודם ראש השנה, היה הרבי ר' אלימלך ז"ל יושב ודואג ונאנח וקונן, באיזה פנים יכול להעמיד את עצמו ליום הדין, הלא הרבה עבירות עבר, והיה יושב ומונה אותם בפרוטרוט כדרכו בקודש. שוב חזר ואמר: "אם כן איפוא בזה עצמו יעמוד את עצמו ליום הדין".

(אהל אלימלך אות ש"ה)

מראש חודש אלול ועד אחר שמחת תורה עזב [הרה"ק מראדאשיץ זי"ע] את ביתו, וקבע דירתו בבית המדרש של העיר, דירתו היתה בחדר שסמוך לביהמ"ד אשר נקבע אח"כ לבית תלמוד תורה, וכמעט שלא נתן שינה לעיניו בימים אלו.

(דברות חיים ראדאשיץ)

*

מנהגו בקודש של הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע היה בהגיע חודש אלול היה מתבודד בחדרו עד אחר יום הקדוש. והי' מקפיד גדול שלא להטרידו בבקשות שאינם נחוצים כל כך לשעה, זולת לאיזה דבר נחוץ מאוד או בשביל פיקוח נפשות ח"ו אז קיבל קוויטל שנתנו לו, וגם זה בתכלית הקיצור שלא לדבר הרבה עמו בזה שלא להפסיקו מעבודת השי"ת.

(אור אלימלך)

*

מילי דאבות

פרק שני

(משנה ב) וכל העמלים עם הציבור יהיו עמלין עמהן לשם שמים שזכות אבותם מסייעתם וגו' ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם:
פי' המשנה הוא דהרי ראינו דדרך העולם שכל העוסקים עם הציבור מבזין אותם בכל מיני חרפות שיכולין לעשות להם על זה אמר המשנה שכל העוסקים עם הציבור יהיו עוסקים לש"ש שכבוד אינו אלא בושה ואל תחשוב העסקן שכלל ישראל הם כפויים טובה שאני עושה להם כך וכך והם משלמין לי רעה תחת טובה אמר להם התנא לא אתם גרמתם הישועה הזאת בישראל אלא זכות אבותם אם כן יענה להם העסקן שאני מניח אומנותי שממילא אינו נעשית על ידי, השיב להם התנא ואתם מעלה אני עליכם כאילו עשיתם.

(דברי תורה מבעל מנחת אלעזר זצ"ל)

(משנה ד) הוא היה אומר עשה רצוןך כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונך בטל רצונך מפני רצונך כדי שייבטל רצון אחרים מפני רצונך:
שמעתי בשם צדיק אחד דידוע דמתחילה צריך האדם לעבוד את ד' אע"פ שטועם בה טעם מרירות מאוד, וזה ביאור המשנה עשה רצונך אע"פ שאתה אינו רוצה עכשיו כדי שיעשה רצונך שיהיה כרצונך שטועם בה טעם מתוק כדבש בטל רצונך הוא הלא תעשה כדי שייבטל רצון אחרים שהוא הסטרא אחרא כדי שיהיה ולבי חלל בקרבי.

(שיח שרפי קדוש)

(משנה ה) אין בור ירא חטא:
נראה הכוונה על דרך מה שאמרו חז"ל (ערכין י"ז) דפרנס לפי הדור ואמרו עוד במדרש לך רד (שמות ל"ב, ז) כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל עכשיו שחטאו רד מגדולתך, וכן פרשתי בילדותי ישראל לא ידע עמי לא התבונן, פי' ישראל שהם הכלל ישראל לא ידעו אותי, אז "עמי" הצדיקים "לא התבונן" אין בהם תבונה.
וזה ביאור המשנה אין בור ירא חטא, אם הבור אינו ירא חטא אז ולא עם הארץ חסיד פי' הצדיק נקרא עם הארץ כמו שפירש רש"י בפרשת קדושים בפסוק עם הארץ ירגמוהו באבן עם שבשבילו נכנסו לארץ הצדיקים אינם חסידים.

(מגן אבות)

(משנה ו) ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמה לא תפנה:
אל תאמר לכשאפנה אז אלמוד שמה אתה נוצר להיות מאותם שלומדים כשאין להם פנאי.

(הרמ"מ מקאצק זצ"ל)

(משנה ז) ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמה לא תפנה:
אל תאמר לכשאפנה מן העבירות אז אלמוד תורה שלא אזרע אל הקוצין שמה לא תפנה לעולם.

(דרך פיקודין בהקדמה)

(משנה ח) הוא היה מונה שבחן:
נראה לפרש ע"פ מה שכתב התפארת שלמה על הפסוק הללו עבדי ה' הללו את שם ה' כי אי אפשר לאדם לבא להלל את שם ה' אלא אם כן מתחילה מהללים העבדי ה', והנה בגמרא (סוכה כ"ח) רבי יוחנן בן זכאי לא שח שיחות חולין מעולם. וזה שאמר לנו התנא "הוא" היה מונה שבחן, להגיד שזה אינו דברים בטלים אלא אדרבה ואדרבה זה מצוה לדבר.

(כ"ק מורן רבינו הגה"ק שליט"א)

(משנה ט) אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך:
פי' התורה נקראת טוב שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם וזה ביאור המשנה אם למדת תורה הרבה אל תחזיק התורה לעצמך אלא למוד עם תלמידים.

(דברי תורה מבעל מנחת אלעזר)

(משנה יא) רבי שמעון אומר וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום:
פי' הרע"ב כאדם שיש לו חוב ורוצה לפטור את עצמו. אפשר לומר שזה ביאור הגמרא הקורא המגילה למפרע לא יצא וכן בקרי"ש וכן בתפלה שקורא המגילה כדי שיהיה לאחר המעשה לא יצא.

(דברי תורה)

(משנה א) איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם:
י"ל ע"פ מה שפירש בקדושת לוי הפסוק (תהלים פ"ה, ח) הראינו ה' חסדיך כי ידוע דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד אלא שאנו מתפללין שיראנו הקב"ה הטוב שבו, ובזה פי' א"ז זלז"ה הישמח משה נוסח התפלה שבעינו מטובך שיהיה לנו טובות נגלים, ובזה יתבאר אומרו איזהו דרך ישר"ה, כי ישר"ה בגמטרי' תפלה (אגרא דפיקא), האיך שייך להתפלל והלא מואת לא תצא הרעות, לזה פי' המשנה כל שהוא תפארת לו מן האדם שיראה הטוב.

(כ"ק מורן רבינו הגה"ק שליט"א)

(משנה א) איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם:
פי' דכבר הזהיר התנא בפרק א' (משנה ג) אל תהי כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, לכן שאל עתה התנא איזהו דרך שיבור "לו" האדם שיכול ליהנות ממנה, ומשני כל שתפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, שזה המצות שבין אדם לחבירו שעל זה אומר הכתוב ובחונני נא בזאת, ועוד דרשו חז"ל עשר בשביל שתתעשר.

(מגן אבות ממורה"ש קלוגער)

(משנה א) דע מה למעלה ממך:
דע שכל מה שעושים למעלה עמך "ממך" הכל ממעשיך וכמו שפירש מורי ורבי הבעש"ט ז"ע ה' צלך.

(המגיד ממעזריטש)

(משנה א) עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים:
פי' שבזמן הבית ראשון היה "עין רואה" שהיו נביאים בכל ישראל שהיה רואים כל מעשה בני אדם, ואחר כך בבית שני לא היו עוד נביאים בכלל ישראל אמנם היה "אוזן שמעת" שהצדיקים היו שומעים בת קול, אבל עכשיו "וכל מעשיך בספר נכתבים" בהקוויטל ומשם יודעים הכל.

(המגיד ממעזריטש)

(משנה ב) יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון:
נראה לפרש עפ"י הגמ' (מנחות ק) הלומד תורה בטהרה מאי הוא ומתירץ הגמרא נושא אשה ואחר כך לומד תורה. ובדרך זה אפשר לפרש שאמר ר' יוסי בפרקין משנה י"ז והתקן עצמך ללמוד תורה פי' דאמרינן בזוהר (ויקרא ז) השרוי בלא אשה נקרא פלג גופא, וזה התקן עצמך דהיינו ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה. וזה ביאור המשנה יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, לשון נישואין כמו ואת ענינו זו פרישות דרך ארץ, דהיינו שישא אשה ואח"כ ילמוד תורה שיגיעת שניהם משכחת עון.

(כ"ק מורן רבינו הגה"ק שליט"א)

(משנה ג) יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון:
בגמ' בברכות (דף ה') אם רואה אדם שיסורין באין עליו יתלה בביטול תורה, תלה ולא מצא בידוע שיסורין של אהבה הם, ולהלן בסוף העמוד א"ר יוחנן ארץ ישראל אינה נקנית אלא ע"י יסורין.

וזהו ביאור המשנה יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ פי' דרך לבא לארץ ישראל שיגיעת שניהם משכחת ל' נפק דק ומשכחת העון למה נתן לו ה' יסורין.

(מים לצמאון)

(משנה ב) כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה:
פי' כל שחכמתו מרובין ממעשי שיעוסק רק בתורה ולא במצוות הרוח בא ועוקרתו, וזה ביאור במשנה כל תורה שאין עמה מלאכה שאינו עוסק במצוות סופה בטילה.

(תפארת שלמה)

(משנה ב) כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון:
פי' הרבי ר' בונם מפרשיסחא כל תורה שאינה פועלת על האדם (עם וידקט נישט) סופה בטילה ולא עוד אלא שגוררת עון (במ"ב ב"ל) דבת"ח השגגות נחשבות כזיונות. (שיח שרפי קדוש)